

מה בדיוק שותים מהגביע?

דני רבינוביץ

הארץ ב1

מאי 2004

זכייתה של קבוצת בני סכנין בגמר גביע המדינה בכדורגל, כמו פסטיבל הזכייה של מכבי תל-אביב באליפות אירופה בכדורסל, הניבה חגיגות שחרגו מעבר לחוגי האוהדים, וכללו רבים שאינם מתעניינים בספורט. בסכנין ובתל-אביב נחוה הניצחון כאירוע בינלאומי, משהו שמגדיר את יחסי הקהילה עם עולם חיצוני עויין או מתעלם. התפרצויות הרגש שליוו את שני המקרים מבטאות קשר מורכב המתקיים בין ספורט - בעיקר ספורט קבוצתי של קבוצות גברים, ובמיוחד כדורגל - לבין זהות ולאומיות.

תחרות כדורגל פומבית הוא טקס שמתאים במיוחד למדינת הלאום המודרנית. כמו נאום המלך בפני הפרלמנט או הנחת זרים בידי מצביא באתר הנצחה לאומי ביום זיכרון, הופעת הנבחרת הלאומית היא שיקוף מסוגנן של רעיון המדינה: קהילת ההמון שולחת קבוצת סוכנים קטנה לפעול בשמה ולייצג אותה סמלית. אבל בעוד נאום והנחת זרים מבליטים קונצנזוס, ספורט מבליט את ההבדל והמתחים בין הקבוצה שלנו לכל האחרים. ספורט הוא גם הטקס הלאומי ההמוני היחיד שבו מוזמנת הקהילה לצפות, להשתתף בתמיכה ואפילו להעביר ביקורת. לכן אין פלא שככל שכדורגל תחרותי התפתח, וככל שהוא מוכיח עצמו כמכשיר יעיל בשירות הכלכלה הגלובאלית, משתמשים בו משטרים שונים לרידוד והשטחה של מתחים פנימיים. מוסלונים עשה שימוש פוליטי בהצלחות הכדורגל האיטלקי בשנות השלושים, פרנקו טיפח את ריאל-מדריד, המשטרים בברזיל ובארגנטינה ניצלו את הזכיות במונדיאלים של שנות ה 70 וה 80 כדי להסיט תשומת לב מעוני, שחיתות ואי-שיוון, ויש דוגמאות נוספות רבות.

החיבור הזה בין כדורגל ללאומיות רלבנטי מאוד לסכנין היום. עצם ההשתתפות בכדורגל התחרותי הממוסד בישראל, ובמיוחד ההופעה בבמות המרכזיות שלו המשקפות את המדינה כפי שהגה אותה הרוב היהודי, מעוררת בקהילה הערבית דילמה לא פשוטה. האם ההצלחה הזו תקדם את הפלסטינים אזרחי ישראל לקראת שיויון אמיתי וכבוד? או שמא היא תנוצל דווקא בידי ממסד שבחסות ההשתתפות וההצלחה של בני סכנין יוכל לטעון שיש נורמליזציה ולהסתיר עוד יותר את הקיפוח, האפליה והדיכוי שהוא אחראי להם?

ההצלחה אם כן רק מדגישה את הדילמה שבהחלטה להשתתף. מחקריהם של פרופ' אמיר בן-פורת מהמכללה למנהל, שהתחקה אחר הפועל טייבה בליגה העליונה בשנות התשעים, ושל ד"ר תמיר שורק שחקר את בני-סכנין כשהיו בליגת המשנה לפני כמה שנים, מעלים שבינתיים הכרעת הרוב בקהילה הערבית בישראל היא בבירור בעד השתתפות. מחקריהם מראים גם שהכדורגל לא הפך עד-כה עבור הציבור הערבי לאתר של התבדלות פוליטית. להיפך: במקום להיגרר לפרובוקציות הלאומניות של הקהל היהודי בחלק מהמגרשים, מנסים הערבים לנצל את המפגש ליצירת שיח חדש של השתלבות. כמו השחורים בכדורסל ובאתלטיקה בארה"ב, האפשרות לתחרות חפשית והסיכוי להצליח יוצרים תחושה של אחדות מטרה. הם גם מטפחים את האשליה שהמריטוקרטיה - עיקרון הצלחת בעלי הכישורים - תעבוד בכל תחום ותחליץ את הקהילה כולה מנחיתותה הכלכלית והפוליטית.

מצד שני, רבים בציבור הערבי רואים את הכשל הטבוע בחשיבה כזו, ומזהים בו עירוב תחומים מתעתע בין הצלחה אישית - או אפילו הצלחתו של מועדון אחד - לבין מצב הקהילה כולה. יש צדק רב בהסתייגות הזו, וחשוב שגם הזרם המרכזי בישראל יבין אותה. אסור שההישג ישכיח שהישרדות בליגת העל, גמר גביע ואפילו הנפתו אינם שקולים לצמצום הפער בחינוך, להקטנת הקיפוח באדמות ומים, להזדמנויות תעסוקה ופיתוח ולהשתלבות ממשית של האזרחים מסוג ב' בחיי המדינה.